

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

II. ÚS 131/02

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte na neverejnom zasadnutí 13. novembra 2002 prerokoval sťažnosť B. Š., bytom Ž., zastúpeného komerčným právnikom JUDr. I. M., Ž., ktorou namietal porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky postupom Okresného súdu v Žiline v konaní vedenom pod sp. zn. 18 C 590/92, za účasti Okresného súdu v Žiline, a takto

r o z h o d o l :

1. Základné právo B. Š. na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky postupom Okresného súdu v Žiline v konaní vedenom pod sp. zn. 18 C 590/92 **b o l o p o r u š e n é .**

2. Okresnému súdu v Žiline **p r i k a z u j e ,** aby v konaní vedenom pod sp. zn. 18 C 590/92 konal bez zbytočných prietáhov.

3. B. Š. **p r i z n á v a** primerané finančné zadostučinenie vo výške 100 000 Sk (slovom jednostotísíc slovenských korún), ktoré je Okresný súd v Žiline **p o v i n n ý** zaplatiť B. Š. do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto nálezu.

4. B. Š. n e p r i z n á v a úhradu trov tohto konania.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 1. februára 2002 doručená sťažnosť B. Š., bytom Ž. (ďalej len „sťažovateľ“), zastúpeného komerčným právnikom JUDr. I. M., Ž., ktorou namietal porušenie jeho základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) postupom Okresného súdu v Žiline (ďalej len „okresný súd“) v konaní vedenom pod sp. zn. 18 C 590/92, v ktorom uplatnil nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia po odstúpení od zmluvy o dielo, ktorej predmetom bola rekonštrukcia domu.

Sťažovateľ návrhom z 2. apríla 1992 uplatnil na okresnom súde ako navrhovateľ návrh na začatie konania proti odporcovi R., stavebná inžiniersko-investičná kancelária Ž. o vydanie bezdôvodného obohatenia.

Okresný súd uvedenú právnu vec prejednal a rozhodol rozsudkom sp. zn. 18 C 590/92 z 5. septembra 1994. Na základe odvolania podaného odporcom Krajský súd v Banskej Bystrici uznesením sp. zn. 15 Co 4356/94 z 10. mája 1995 rozsudok okresného súdu zrušil a vec mu vrátil na ďalšie konanie. Okresný súd pokračoval v príslušnom konaní, avšak posledný termín pojednávania v uvedenej právnej veci bol nariadený na 30. október 1998. Od uvedeného obdobia okresný súd v predmetnej veci nevykonával žiadne úkony napriek sťažnostiam adresovaným predsedovi okresného súdu aj Ministerstvu spravodlivosti Slovenskej republiky.

Sťažovateľ vo svojej sťažnosti uvádza, že svoj návrh na začatie konania podal okresnému súdu 2. apríla 1992 (*pozn. doručený 3. apríla 2002*), t. j. pred viac ako 10 rokmi. Okresný súd poslednýkrát vo veci konal 30. októbra 1998, t. j. takmer pred 4 rokmi. Z uvedených lehôt a z absolútnej nečinnosti okresného súdu, prideleného zákonného sudcu,

ktorý má vec prejednať a rozhodnúť, ako i predsedu okresného súdu vyplýva, že v tomto konaní sú jednoznačné prietahy, čím je porušené základné právo sťažovateľa zakotvené v čl. 48 ods. 2 ústavy. Sťažovateľ navrhol, aby ústavný súd po vykonaní dôkazov potrebných na zistenie stavu veci v zmysle § 33 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) rozhodol a vydal tento nález:

„Právo B. Š. trvale bytom Ž. priznané čl. 48 odst. 2 Ústavy SR bolo porušené.

B. Š. sa priznáva primerané finančné zadost'účinenie vo výške 200.000,- Sk, ktoré vyplatí Slovenská republika zastúpená Ministerstvom spravodlivosti SR v lehote do 1 mesiaca od vydania tohto nálezu.“

Sťažovateľ sa zriekol práva na úhradu trov konania.

Okresný súd sa vo veci samej nevyjadril a nenamietol žiadnu skutočnosť, ktorá by sa týkala obsahu sťažnosti a uplatnených nárokov na ochranu ústavnosti.

Obaja účastníci súhlasili s upustením od verejného ústneho pojednávania.

K priebehu konania pred okresným súdom

Dňa 3. apríla 1992 bola podaná osobne do podateľne súdu žaloba, ktorou sa sťažovateľ domáhal vydania bezdôvodného obohatenia (po odstúpení od zmluvy o dielo, ktorej predmetom bola rekonštrukcia rodinného domu), pôvodne bola žalovaná suma 100 000 Sk, neskôr bola žaloba rozšírená na sumu 121 928 Sk s príslušenstvom.

Po príprave sa vykonali viaceré pojednávania, nariadilo sa a doplnilo znalecké dokazovanie a 5. septembra 1994 okresný súd vyniesol rozsudok vo veci samej, ktorý bol odvolacím súdom 10. mája 1995 zrušený a vec bola 26. júla 1995 vrátená súdu prvého stupňa na ďalšie konanie.

Do vynesenia prvého rozsudku (a zatiaľ jediného v konaní) sa vykonávalo znalecké dokazovanie, ktoré bolo poznačené nesústredenosťou, predlžovaním lehoty na podanie posudku, neúčastami znalca na pojednávaní a celková dĺžka znaleckého dokazovania predstavovala od ustanovenia znalca až do predloženia posudku takmer 28 mesiacov (od 12. mája 1992 do 5. septembra 1994).

Ďalšie pojednávania sa konali 25. októbra 1995 (odročené na určitý termín, neúčast' riadne predvolaného právneho zástupcu žalobcu), 16. novembra 1995 (obhliadka na mieste samom), 13. decembra 1996 (odročené na určitý termín, žalovaný neprítomný), 10. januára 1997 (pojednávanie odročené pre neúčast' svedka), 3. februára 1997 (pojednávanie odročené pre neúčast' účastníkov), 24. februára 1997 (po odročení pojednávania nariadené znalecké dokazovanie), 5. augusta 1997 (pojednávanie odročené, pretože sa neustanovil žalovaný), pre neúčast' žalovaného bolo odročené aj pojednávanie 17. septembra 1997, 1. októbra 1997 bolo pojednávanie na okresnom súde odročené za účelom vypočutia znalca, 15. októbra 1997 sa na pojednávanie neustanovil žalovaný, ďalšie pojednávanie 25. novembra 1997 bolo odročené za účelom stretnutia účastníkov so znalcom za účelom uzavretia prípadnej dohody o sporných položkách. V roku 1998 boli vykonané pojednávania 21. apríla 1998, ktoré bolo odročené z dôvodu, že sa nestanovili účastníci, 29. mája 1998, ktoré bolo odročené z dôvodu, že sa neustanovili účastníci, pričom žalovaný nebol riadne predvolaný, 16. júna 1998 bolo pojednávanie odročené z rovnakého dôvodu, 11. augusta 1998 bolo pojednávanie odročené na 7. október 1998 a žalovanému bola poskytnutá lehota na naštudovanie rozpočtu na rekonštrukciu domu podľa znaleckého posudku s tým, že mu bolo uložené zaslať súdu písomné vyjadrenie do 20. septembra 1998. Pojednávanie 16. decembra 1998 bolo odročené kvôli doplneniu znaleckého dokazovania a vyjadreniam k tomuto doplneniu.

Po tomto pojednávaní až do predloženia spisu okresným súdom ústavnému súdu v apríli 2002 nebolo vo veci už vykonané žiadne pojednávanie. V tomto medziobdobí došlo 9. apríla 1999 okresnému súdu doplňujúce stanovisko znalca, 26. júla 1999 bolo okresnému súdu zaslané stanovisko žalovaného po tom, čo ho požiadal o predĺženie lehoty na jeho zaslanie, 20. septembra 1999 bol vzhľadom na zmenu rozvrhu práce spis pridelený na

prejednanie a rozhodnutie do iného senátu s účinnosťou od 1. septembra 1999, po oznámení znalca 7. novembra 2000, že sa bude dlhodobo zdržiavať mimo územia republiky ako veľvyslanec, okresný súd požiadal Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“) o sprostredkovanie doručenia uznesenia z 20. októbra 1999, ktorým sa znalcovi priznala odmena, a 11. januára 2001 okresný súd urgovoal dožiadanie, 19. februára 2001 ministerstvo oznámilo, že znalec prevzal zásielku 12. februára 2001. Po uvedenom dátume nebol súdom vo veci urobený žiaden úkon.

II.

K právomoci ústavného súdu pred 15. februárom 1993

Konanie vo veci sťažovateľa začalo v roku 1992. Jurisdikcia ústavného súdu („rationae temporis“) sa vzťahuje na obdobie po 15. februári 1993. Bez zreteľa na vznik právomoci ústavného súdu v rámci posúdenia základnej otázky - či sa vec sťažovateľa prerokovala na okresnom súde v zmysle čl. 48 ods. 2 ústavy bez zbytočných prietahov - ústavný súd už konštantne prihliada aj na deň začatia konania na okresnom súde a dobu, ktorá v konaní uplynula do 15. februára 1993 (III. ÚS 18/00, II. ÚS 67/02).

K východiskám ochrany základného práva na konanie bez zbytočných prietahov

Ústavný súd v konaniach, v ktorých sa namietlo porušenie čl. 48 ods. 2 ústavy, stabilne vychádza z toho, že „účelom práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia súdneho orgánu, pričom k naplneniu tohto práva dochádza zásadne až právoplatným súdnym rozhodnutím“ (napr. II. ÚS 26/95, I. ÚS 47/96, I. ÚS 55/97 a II. ÚS 813/00).

Rýchlosť a účinnosť každého súdneho konania je objektívne podmienená charakterom, ako aj právnou a faktickou zložitnosťou prejednáwanej veci, ďalej správaním samotného účastníka súdneho konania a napokon aj činnosťou (súčinnosťou) štátnych a iných orgánov zúčastňujúcich sa súdneho konania. Prvoradou povinnosťou súdu a sudcu je však organizovať procesný postup v súdnom konaní tak, aby sa čo najskôr odstránil ten

stav právnej neistoty, kvôli ktorému sa osoba obrátila na súd so žiadosťou o jeho rozhodnutie. Takáto povinnosť je konkretizovaná v § 6 Občianskeho súdneho poriadku, ktorý súdom prikazuje, aby v súčinnosti so všetkými účastníkmi konania postupovali tak, aby ochrana ich práv bola rýchla a účinná, ďalej v § 100 Občianskeho súdneho poriadku, podľa ktorého akonáhle sa konanie začalo, postupuje v ňom súd bez ďalších návrhov tak, aby bola vec čo najrýchlejšie prejednaná a rozhodnutá, a napokon v § 114 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku, podľa ktorého predseda senátu pripraví konanie tak, aby bolo možné rozhodnúť spravidla na jedinom pojednávaní (I. ÚS 57/97). Plynulosť súdneho konania závisí aj od toho, ako rýchlo súd odstráni prekážky v jeho postupe, napríklad pri dokazovaní, ktoré mu bránia vec samu prejednať a rozhodnúť.

Judikatúra ústavného súdu sa preto ustálila v tom, že otázka, či v konkrétnom prípade bolo alebo nebolo porušené právo na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov, sa skúma vždy s ohľadom na konkrétne okolnosti každého jednotlivého prípadu najmä podľa už uvedených troch základných kritérií: zložitosť veci, správanie účastníka konania a postup súdu.

Právna a skutková zložitosť sporu

Ústavný súd v tomto konaní skúma porušenie základného práva podľa čl. 48 ods. 2 ústavy v občianskoprávnom spore, ktorý začal 2. apríla 1992 a jeho predmetom je ochrana sťažovateľa, ktorý tvrdí, že právnická osoba získala na jeho úkor bezdôvodné obohatenie. Právnu a skutkovú zložitosť tejto veci charakterizuje to, že ide o bežnú súčasť sporovej agendy na všeobecných súdoch, v ktorej sa používa súdnou praxou ustálené interpretovaná a používaná právna úprava obsahujúca aj metodiku zisťovania skutkového stavu. Toto konštatovanie platí aj pre prípadné zisťovanie skutkového stavu znaleckým dokazovaním.

Okresný súd ani nenamietol, že v prípade sťažovateľa ide o neobvykle skutkovo a právne komplikovanú alebo inak problematickú právnu vec (spor).

Správanie sťažovateľa v súdnom konaní

Významným kritériom pre rozhodovanie ústavného súdu vo veci zbytočných priet'ahov je správanie účastníkov konania. Od podania žaloby s'ťažovateľ postupoval tak, že mu nemožno pripísať relevantný podiel na nečinnosti alebo neefektívnej činnosti okresného súdu. Opätovne ústavný súd pripomína, že okresný súd neuviedol žiadnu skutočnosť, ktorá by obsahovala námietku príspevia s'ťažovateľa k celkovej dĺžke konania a vytváraní prekážok na rozhodnutie vo veci samej. Z uvedeného vyplýva, že s'ťažovateľ zásadne neovplyvnil dĺžku konania v jeho veci tak, aby mu bolo možné pričítať podiel na stave, v ktorom sa jeho vec teraz nachádza.

Postup okresného súdu a zbytočné priet'ahy

Základné právo na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov je príkazom na konanie pre všetky štátne orgány spôsobom, ktorý vytvára právnu istotu pre subjekty práva. Základné právo na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov zákonodarca zabezpečuje prostredníctvom procesných právnych inštitútov, ktoré sú štátne orgány vrátane všeobecných súdov povinné využívať. Občiansky súdny poriadok obsahuje (a to platí v celom posudzovanom období skúmaného sporu) viaceré účinné prostriedky zabezpečujúce plynulosť a optimálnu dĺžku súdneho konania, ktorého výsledkom je právoplatné rozhodnutie a nastolenie stavu právnej istoty.

Z celého rozboru veci, ktorý je výsledkom preskúmania obsahu sporového spisu a doterajšieho priebehu konania, vyplýva, že okresný súd v tomto konaní viackrát dlhodobo vo veci nekonal (osobitne to platí pre obdobie od 20. septembra 1999, keď došlo ku zmene zákonného sudcu, do 7. novembra 2000, keď sa neurobil žiaden úkon vo veci, a od 16. decembra 1998 až doposiaľ, keď sa vôbec nepojednávalo). Podľa názoru ústavného súdu je poznačená zbytočnými priet'ahmi najmä tá časť konania, počas ktorej sa vykonávalo znalecké dokazovanie, ktorého priebeh, doplnenia, procesná nedisciplinovanosť znalca a jeho neúčasť na pojednávaniach súdu ide na vrub okresného súdu.

Ani obdobia od podania žaloby až po vyhlásenie zatiaľ jediného rozsudku vo veci samej nemožno považovať za čas, ktorý okresný súd efektívne využil na nastolenie právnej istoty vo vzťahoch medzi účastníkmi, pretože jeho prvý rozsudok musel byť zrušený pre

vážne nedostatky v zisťovaní skutkového stavu (strany 2 až 4 uznesenia Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 15 Co 4356/94 z 10. mája 1995), ktoré takisto treba pričítať okresnému súdu a jeho spôsobu vedenia procesného, predovšetkým znaleckého dokazovania.

III.

Záver a rozhodnutie ústavného súdu

Z uvedeného vyplýva, že konanie pred okresným súdom o nároku sťažovateľa na vydanie bezdôvodného obohatenia je poznačené zbytočnými priet'ahmi v dôsledku nečinnosti alebo neefektívnej činnosti okresného súdu ako celok. Preto je ústavný súd toho názoru, že postačuje vymedziť len najzávažnejšie jednotlivé obdobia nečinnosti, resp. činnosti, ktoré možno kvalifikovať ako zbytočné priet'ahy. Rovnako hodnotenie jednotlivých úkonov a postupov okresného súdu zakladá záver o nečinnosti, resp. o realizovaní takých úkonov (množstvo nariadených a ihneď odročených pojednávani, neschopnosť zabezpečiť prípravu pojednávani tak, aby sa na nich zúčastnili predvolané a potrebné osoby, neustále doplňovanie znaleckého dokazovania), ktoré nemožno považovať za relevantný a efektívny postup pri odstraňovaní právnej neistoty sťažovateľa v jeho spore.

Okresný súd svojím postupom v predmetnej veci porušil základné právo sťažovateľa na konanie bez zbytočných priet'ahov, ktoré je zaručené čl. 48 ods. 2 ústavy.

IV.

So zreteľom na zistený a vyhodnotený stav konania pred okresným súdom prikázal ústavný súd podľa § 56 ods. 3 písm. a) zákona o ústavnom súde okresnému súdu, aby konal vo veci sp. zn. 18 C 590/92 bez zbytočných priet'ahov a odstránil v čo najkratšej dobe právnu neistotu sťažovateľa v jeho veci.

Ústavný súd môže podľa § 56 ods. 4 zákona o ústavnom súde priznať tomu, koho základné právo alebo sloboda sa porušili, aj primerané finančné zadosťučinenie ako náhradu nemajetkovej ujmy vyjadrenej v peniazoch. Ak ústavný súd rozhodne o priznaní

primeraného finančného zadosťučinenia, orgán, ktorý základné právo alebo slobodu porušil, je povinný ho vyplatiť sťažovateľovi do dvoch mesiacov od právoplatnosti rozhodnutia ústavného súdu (§ 56 ods. 5 zákona o ústavnom súde).

Sťažovateľ uplatnil nárok na ochranu základného práva na konanie bez zbytočných prieťahov v spore, ktorého doterajšie trvanie nemožno ničím, najmä skutkovou a právnou zložitou, ospravedlniť. Podľa ústavného súdu nemožno spravodlivo žiadať, aby fyzická osoba alebo právnická osoba čakala na výsledok súdneho sporu takmer jedenásť rokov a aby po takejto dobe bol stav konania taký, ako bol zistený v prípade sťažovateľa. Sťažovateľ oprávnene z takejto postupu okresného súdu pociťuje krivdu a beznádej. Vychádzajúc z tohto pohľadu na pozíciu sťažovateľa, princípov spravodlivosti a spôsobu zavŕšenia ochrany základných práv každej oprávnenej osoby ústavný súd dospel k záveru, že primerané finančné zadosťučinenie vo výške 100 000 Sk (slovom jednottisíc slovenských korún), ktoré je okresný súd povinný zaplatiť v súlade s výrokom tohto nálezu, je primeranou satisfakciou spojenou s porušením základného práva sťažovateľa.

Sťažovateľ by mal podľa § 36 ods. 2 zákona o ústavnom súde právo na úhradu trov konania. Tohto práva sa sťažovateľ účinne zriekol, a preto mu ústavný súd náhradu trov nepriznal.